

DZĪVE NAV GARLAICĪGA!

Sagatavoja: Aiva Baltvilka

Emeritētais profesors Antons Skutelis ir tajā patīkamajā dzīves posmā, kad pats var izvēlēties, cik daudz strādāt un cik – atpūsties. Tā kā viņam visu dzīvi patīcīgi rakstīt un sirdij tuvāka arvien bijusi zinātnē, profesors sveci zem pūra netur ari tagad – nupat klajā nākusi viņa grāmata *Zāles un citas vielas, bērniņu gaidot*, ko izdeva *Mēness aptieka* sadarbībā ar *Medicus Bonus*.

Man rīt 78. gads, un – gandrīz vai nepiekļājīgi teikt – jau 58 gadus kalpoju medicīnai. Beidzot, kā pats saku, esmu emīra statusā! Jo katedrā esmu vien tad, ja nepieciešams kādu aizvietot. Visu mūžu esmu sapnojis neko nedarīt, bet darbi vienmēr atrod mani.

Kāds jurists? Kāda jūra?

Bērnībā tēvs atkārtoja, ka man esot jāmācās vai nu par ārstu, vai par juriju. **Tā kā man jurists saistījās ar jūru un es to pat redzējis nebiju, tad šī profesija mani neinteresēja!** Toties pa mammas līniju mūsu dzimtā nu jau trešo gadsimtu ir kāds medikis, tāpēc **medicina bija vairāk pazistama**. Jā, mediki dzimtā ir jau kopš 19. gadsimta, pat dažas grāmatas vēl no tā laika saglabājušās. Šād tad tās cīteju studentiem, stāstot, kā tajā laikā ārsteja cilvēkus, un viņi uzaudzinās. Piemēram, mēs zinām, ka nitroglicerīns paplašina asinsvadus, bet senāk to medicīnā nedrīkstēja izmantot, jo tas skaitījās sprādzienbistams. Vai gan kāds slimnieks ir uzsprādzis? Bet pēc sīmt gadiem tāpat droši vien ari par mums pasmiešies.

Varbūt tāpēc, ka dzimtā arvien bija kāds medikis, visi esam veselīgi. Mana bērnība bija kara laikā, bet nesaslimu ne ar rahuīti, ne kādu citu slimību. Mūsu dzimtā nav smēkētāju un ari ar alkoholu neaizraujas. Mana vecākamma nomira, kad mācījos piektajā klasē, bet es viņu atceros joprojām. Viņa bija enerģiska cīnītāja pret smēkēšanu un dzeršanu. Vecākā

paaudze viņu vienmēr pieminēja kā briesmīgu vecenu. Alkohola lietotāji no viņas baidījušies vairāk nekā no policijas! Viņa mums, mazbērniem, par smēkēšanu teica tā: «Tas, kurš pipē, tas ari dzer. Kurš dzer, tas zog. Un, kurš zog, tas var ari noslepakavot.» Līdz ar to smēkētājs manās acis bija slepkava.

Mana bērnība pagāja tādā interesantā vietā. Kad dzimtu, tas bija Rēzeknes aprīņķis. Stalīna laikos pārtapa par Varakļānu rajonu, Hruščova laikā bija Viļānu rajons, Brežneva laikos – Preiļu rajons, Vairas Viķes-Freibergas laikā kļuva par Riebiņu novadu. Kad juristam prasīju, ko man rakstīt CV, viņš atbildēja – raksti to, kas tev labāk patīk. Un es rakstu: Rēzeknes aprīņķis.

Ari pirmās atmiņas man saistīas ar Rēzekni, ar tās bombardēšanu, jo no mūsu mājām līdz pilsētai bija kādi 30 kilometri.

Par skolas gadiem varētu daudz stāstīt... Tagad, piemēram, raksta un diskutē, ka skolās vajag lielas klasses, bet es uzskatu, ka tas ir galīgi aplam no mācīšanās viedokļa. Līdz piektajai klasei mācījos mazā skoliņā, klasē bijām septiņi skolēni, un skolotājs katru stundu atprasīja uzdotu. Ja ko nesapratām, ar katru strādāja individuāli. Kad nonācu piektajā klasei, bijām 36 skolēni, un katram kaut ko uzprasīja reizi ceturksni. Tāpēc ar mācībām varēja palaisties. Galīgi nebiju teicamnieks!

Medicīnas institūtā iestājos pēc armijas. Man paveicās. Tas bija Hruščova atkuša laiks,

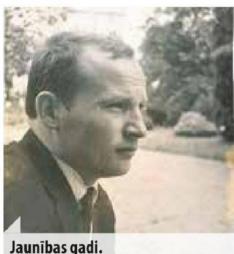
un toreiz bija lozungs – visiem vidējo izglītību! Tie, kuri nebija pabeiguši vidusskolu, armijā mācījās vakarskolā. Tie, kuriem jau bija vidējā izglītība, varēja apgūt kādu profesiju un vēlāk braukt strādāt (visus aģitēja uz ziemeliem). Vai ari iet sagatavošanas kursos, lai stātos augstskolā. Es to izmantoju! Kursos tika atkārtota vidusskolas mācību viela, tīkai, protams, krievu valodā. Kad mācījos institūtā, gandrīz visas grāmatas bija krievu valodā, un man nebija problēmu ar terminoloģiju pat kīmijā. Toties literatūrā mums mācīja par Solženīcīnu un ciemti rakstniekiem, ko vēlāk aizliedza.

No farmakologa par kardiologu

Iestājos institūtā un **pievērsos farmakoloģijai, jo biju izdomājis tā: zāles lieto jebkurā specialitātē, šīs zināšanas noderēs vienmēr.** Neviens no mums tācu nezināja, par kādu ārstu beigās kļūs.

Toreiz visiem, kuri beidza institūtu, trīs gadi obligāti bija jānostrādā tur, kur nosūtīja. «Aha! Ieradies jaunais specialists,» teica galvenais ārsts. «Nu, kas mums vajadzīgs? Tā, divi pediatri mums jau ir, jūs būsiet dermatologs! Vai ķirurgs.»

Bet ar mani tā nenotika. Pie varas jau bija Brežnevs, un viņa personīgais ārsts kardiologs Čazovs Maskavā bija izveidojis modernu kardiologijas institūtu. Ari visā Savienībā vajadzēja veidot kardiologijas dienestus. Steidzami bija nepieciešams sagatavot kardiologus, un ►

Jaunības gadi.

Celojumā.

Grāmatas atvēršanas svētkos.

pēc piektā kura tika izveidota grupa. Neviens neprasija: vai tu gribi? Savāca visus teicamniekus, mani, neteicamnieku, laikam izvēlējās tāpēc, ka nodarbojos ar farmakoloģiju, ar zinātni, biju guvis atzinību. Man ierādīja palātu ar trim slimniekiem, un vajadzēja visu darīt kā ārstam – apskatīt slimnieku un izdomāt, kādas analīzes, kādus izmeklējumus veikt, tad iet pie profesora Jūlija Anšēlevica vai pie docenta Voldemāra Brauna, komponista Mārtiņa Brauna tēva, pastāstīt, ko atradu, ko grāsos darīt. Tikai pēc aprūnāšanās drīkstēju aizpildīt slimības vēsturi. Tā strādāju veselu mācību gadu, un jāztīst – apguvu diezgan daudz.

Pēc tā gada mani jau kā kardiologu norikoja strādāt ātrajā palīdzībā, kardioloģijas brigādē. Tas bija smags darbs, es no tās grupas laikam kardioloģijā nokalpoju visiļgāk. Pārējie pārkvalificējās. Kas noturēja mani? Ja kaut ko zini, tad parādās arī interese.

Paralēli pabeidza arī savu disertāciju farmakoloģijā, kau studiju gados biju aizsācis profesors Jāņa Šusteru vadībā. Kad Rīgā nodibināja Kardioloģijas institūtu, mani pie sevis pasaуca profesors Nikolajs Andrejevs; institūtā bija nodaļa, kas nodarbojās ar jauno medikamentu kliniskajiem pētījumiem, un manas zināšanas farmakoloģijā izrādījās isti vietā. Profesors Andrejevs bija ļoti ieinteresēts, lai viņa darbinieki nestāvētu uz vietas, bet gan augtu un attīstītos, tāpēc ar komandējumiem neskopojās, un es to izmantoju. Uzzināju, piemēram, ka Tomskā ir spēcīgs kardioloģijas institūts, un profesors saka: jā, brauc, pamācies, paskaties! Vai atkal – gribu aizbraukt uz Maskavas Kardioloģijas institūtu, uzzināt kaut ko jaunu. Lūdzu, nekadu problemu! Viņš vienmēr mūs atbalstīja.

Tā bija mana darbvieta līdz pat 1993. gadam. Šajā laikā piedalījos vairāk nekā 40 jaunu medikamentu rādišanā. Dažus no tiem lieto vēl mūsdienās.

Pētījums gandrīz izgāzās

Pirms darba Kardioloģijas institūtā strādāja Rīgas Medicīnas institūtā, kur veicu farmakoloģiskos pētījumus. Un arī terotenītātes pētījumus, proti, pētīju, kādu ieteikmi zāļu aktivitās vielas atstāj uz topošā bērna veselību, ja tās lieto grūtnei.

Līdz 60. gadiem tādās lietas nepētīja, bet tad Vācijā bija radīts medikaments, ko grūtnei cīm ieteica kā nomierinošu līdzekli. Atklājās,

ka tas atstāja slīktu iespaidu uz topošo bēru – nu 20 000 bērnu Vācijā piedzima bez rokām. Vēlāk, jau 80. gados, pats žurnāla redzēju dramatisku bildi: zāļu upuris Vācijā pieauga vecumā parakstās, mutē turot zimuli...

Pēc tam bija prasība pārbaudīt visas jaunās zāles, vai tās neatstāj slīktu iespaidu uz augli. Mēs Rīgā arī organizējām šādus pētījumus. Pie tagadējās Gailēzeru slimīcas bija liels korpuiss – līvārijs. Tur bija vairāki simti būru, kuros tika pa pāriem sasēdinātas žurkas. Shēma bija tāda – veterinārīsti nosaka, kad žurkām iestājusies grūtneice, un tad mēs piecām mammām, teiksim, dodām vienu devu, otrām piecām – jau lielāku devu, darām to dažādos grūtneicības laikos, un tad, kad dzimst mazulī, izvērtējam rezultātu. Viss bija nokomplektēts, bet žurkām grūtneice kā neiestājas, tā neiestājas. Nesaprātām, kas par vaimu. Par laimi, biologs paskaidroja, ka žurkas ir nakts dzīvnieki. Nakti viņas strādā, bet dienā ielien alā un nodarbojas ar seksu. Bet mūsu korpuiss vienā vienos logos, žurkām dienas laikā nav, kur ielist, viiss gaišs. Nopirkām melnus aizkarus, radījam viņām pa dienu nakti, un viiss aizgāja.

Šīs darba posms arī aprakstīts manā jaunajā grāmatā. Droši vien iesākto būtu turpinājuši, bet PSRS sabruka, un šādi pētījumi vairs netika veikti.

Dzīve kā medicīna

Es diezgan agri zaudeju cerību, ka kādreiz pasaulē viiss notiks pēc mana prāta. Savu zīmogu noteikti uzliek arī profesija, jo medicīnā kopš seniem laikiem labākā tradīcija ir cilvēku nešķirot ne pēc valodas, ne tautības, ne politiskās un reliģiskās piederības, bet pēc diagoznes. Šādu attieksmi mācīja ari mani skolotāji institūtā, un es to esmu ievērojīgi. Mani Skolotāji (ar lielo burtu!) institūtā noteikti bija profesors Kristaps Rudzītis un profesors Ilmārs Lazovskis, farmakoloģijas jomā – Šusters, Modris Melzobs, no klinīciem – Anšēlevics un Brauns. Profesoru Rudzītī paši laikam citēju visvairāk, jo viņš bija ievērojams mācībspēks. Manā laikā lekcijas tiešām lasīja. Pastāvēja kārtība, ka pasniedzējam vajadzēja lekciju uzrakstīt, aiznest uz attiecīgo iestādi, tur uzliku zīmogu, ka drīkst, un tad viņš lasīja to, kas bija apstiprināts. Jautājumu pēc lekcijas neuzdeva, jo atbilde tācu nav apstiprināta! Rudzītis bija tāda slavenība, ka varēja šo sistēmu ignorēt, viņam mēs varējām jautāt to, kas mūs interesēja, un viņš uz visiem jautājumiem

atbildēja. Patiesībā viņa lekcijas lielākoties sastāvēja no jautājumiem un atbildēm.

Nesaprot, kā var mācīt

Tagad studenti noteikti ir citādi nekā mēs – viņi ir motivēti, jo paši izvēlas specialitāti. Ar viņiem ir interesanti strādāt, bet ir arī viens mīnuss – viņi gandrīz visi strādā, ir aizņemti, viņiem nav laika. Cilvēks, viņi sakāsti strādājis, atlānā uz nodarbibu un aizmieg. Kādu atdevi var sagaidīt? Bija arī tāds gadījums – redu, ka viens students sāk kavēt nodarbibas. Ja oficiāli uz to skatītos, man jāziņo dekānam, un viņš jāatlākta. Domāju: vajag aprūnāties, kas par lietu. Tie bija 90. gadi, vecāki bija palikuši bez darba, trīs bērni ģimenē, viņš – vecākais... Un viņam pat nav naudas tramvajam, lai atbrauktu uz lekcijām. Ko darīt? Sameklēju viņam darbu, lai var brīvdienās strādāt. Vēlāk viņš kļuva par zinātņu doktoru. Viņš bija talantīgs students, to jau jutu. Bet darbs ar studentiem nekad nav bijis mans. Mans interesē loks to mērā ir zinātne, jo es pēc dabas esmu zinākārīgs. Man patīk redzēt, kā bija tad, kā tagad, un pafantazēt, kā varētu tālāk attīstīties. Tas ir interesanti!

Bet 1993. gadā, kad zinātnei naudas vairs nebija, man piedāvāja darbu katedrā. Lai gan nekad neesmu sapratis un arī nesaprātīšu: kā var cilvēkam iemācīt, ja viņš pats to negrib un nestrādā? Ne velti saviem studentiem saku: neesmu klasisks pedagoģs, es neprotu iemācīt, es nāku no zinātnes; jūs mācīties, jums to vajadzēs! Mans uzdevums – motivēt, stāstot, kur viņiem iegūtās zināšanas noderēs. Tā jau mēdz teikt, ka Dievs zina uz 10, pasniedzējs uz 9, students – uz 8. Bet es studentiem saku: nē, jums ir jāzina labāk par mani, tikai tad mēs iesim uz priekšu. Mani priečē, ja students zina kaut ko tādu, ko nezīnu es. Tad ejam pareizā virzienā! Un studenti reizēm tiešām cenšas mani pārsteigt.

Beidzot esmu no vilcienu izkāpis

Visa dzīve pagājusi, kā vilcienam pa sliedēm skrienot no vienas stacijas līdz otrai. Mūžienā esmu cīnījies ar nepadarītiem darbiem un steigu... Tagad beidzot vairs nav steidzamu darbu!

Bet jākustas ir visu laiku, jo to, kurš nekus-tas, ved uz kapiem. Profesors Anatolijs Dani-lāns katru dienu nostāgjot desmit kilometrus, es – piecus. Tā kā esmu zinākārīgs, man gribas arī kaut kur aizbraukt. Es, piemēram,

celoju par cigarešu naudu. Vispār – ja pavisam godīgi – vienreiz dzīvē esmu pamēģinājis, un uzreiz visu paciņu. Tas bija dramatiski. Man uz skolu bija jāēj četri kilometri un kādu gabalu arī cauri mežam. Bija pavasarīs, kaut kur biju sagrabīnājis kapeikas, domāju – pamēģināšu pīpēt. Mežā apsēdos uz celma, nopīpēju vienu cigaretī – neko labu nejūtu, otru – arī ne. Saprotu, ka vajag laikam vairāk, kad jutīšu labumu. Tā es citu pēc citas visu paciņu izpīpēju. Kad paciņa cauri, jutu – galva kļūst jocīga. Kā cēlos no celma, tā – blādā! – gar zemi. Sākās vēmšāna, augšā netieku. Es pārbiļķis: atnāks vilks, mani apēdis. Pēc vairākām stundām atzīru. Kad atvilkos mājās, bija jau krēslā. Mamma uztraukusies: vai esmu saslimis? Saku viņai: jā, un turklāt šausmīgi slims. Taisnību jau neteicu.

Pēc tam pret tabaku man bija tāda kā alerģija. Kā jutu dūmus, tā uz vēmšanu. Tā tiešām bija liela problēma, jo bija laiks, kad arī sabiedriskajā transportā drīksteja smēket. Studiju gados dzivoju Vidzemes tirkus rajonā, man uz Stradiņa slimnicu jābrauc ar trolejbusu, bet nevaru tos dūmus izturēt. Es pat uz Daugavpili no mammais mājām esmu ar riteni braucis 90 kilometru, jo nespēju iekāpt autobusā.

Tad, kad sāku pats pelnīt, izrēķināju, cik cilvēks nopīpē, un šo naudu sāku izmantot ceļojumiem. Tagad esmu kļuvis mazliet kūtrāks, toties ar savām «cigaretēm» uzcienēju kādus radu jauniešus.

Parasti mēdzu ceļot uz vietām, par kurām jau kaut ko zinu. Vai arī pa vietām, kur kādreiz esmu bijis – lai redzētu, kas mainījies. Īpaši pa Latviju. Tad savācu savus radu jauniešus, un mēs braucam. Kad strādāju kardioloģijā, mūs katru gadu sūtīja pārbraudi medicīniskos dienestus rajonos. Tā kā katru gadu braucu uz citu rajonu, atklāju arī ļoti interesantas vietas. Piemēram, Liepājas pusē ir Grīni rezervāts, kur aug balzamkārkls. Ogas savāc oktobrī, un tieši tās dod Rīgas Melnajam balzamam specifisko, neatkārtojamo garšu. Toreiz Liepājas kolēģi aizveda un tādu brīnumu parādīja. Pie Krievijas robežas, pie Zilupes, ir tāds interesants ciems Pasiene. Tālajos gados tur bija ambulance, bet līdz mūsdienam saglabājusies Latvijā vienīgā baroka stila oriģināl-baznīca. Skaitkalnes baznīca ir cietusi karos, Aglonas baznīka jau divas reizes pārbūvēta, pēdējo reizi 90. gados, Krāslavā ir degusi... Bet Pasiene – saglabājusies neskarta. Pirms pāris gadiem to par Eiropas naudu restaureja. Kad

iznāc no tās, domā: paklau, vai tiešām tas tā varēja būt? Gribas iet atpakaļ pārliecībāties, vai tiešām tik nomaļā vietā var būt tāda pērle? Septembra pirmajā sestdienā tur parasti noteik Latgales muižnieku dzimtu salidojumi.

Vēl man ir lauku mājas dzimtajā aprīnķi. Mamma tās nopirkā jau mūža nogalē, jo dzimtās mājas bija dzīli mežā, piebraukt nevarēja. Kad man apnik Rīgā, braucu uz laukumi. Kad tur aprīk, braucu atpakaļ uz Rigu. Nekāda saimnieciskā darbība tur nenotiek, māja ir brivdienu atpūtai. Tur man ir tikai bites. Tiesa, māja ir vecāka par mani, celta uz biezas kieģeļu, dakstiņu un šķembu kārtas. Uz tās izaugašas arī milzīgas liepas. Pirms 300 gadiem tur bijusi kieģeļnīca, ko gan neviens vairs neatceras. Mālus izsmēla, un rūpīca beidza pastāvēt. Vajadzētu tikai noskaidrot, vai Jānis Briesmīgais ir tur bijis vai nav. Tālāk ir Binderi, tur viņš ir bijis, un arī Preiļi pabījis, kad ar savu karaspēku gājis... Vai tad manai mājai būtu pagājis garām? Neticīgi! Par bitem savukart mūsu dzimtā vienmēr bijusi interese no tēva puses. Tagad esmu tās pārmantojis. Man patīk, kā tās vāsaraši sanvecājās liepās. Kad ziemā dzeru liepiedu tēju ar medu, jūtos kā vāsaraši... Vienu gadu mājā bija iemetušies irši, un midzenis tieši pie durvīm. Ko darit? Domāju: nekur literatūrā nav teikts, ka irši būtu indīgi. Tātad to dzelzīni var izraisīt alerģiju. Tā kā man pret bitem alerģijas nav, un alerģija parādās pie atkārtotiem kodumiem, drosmīgi devos ar tiem cīnīties. Septiņi gabali iedzēla. Un nekādas reakcijas, tikai sūrstejā ilgāk nekā no bites dzēlienai!

Vispār es tagad dzīvi tiešām baudu. Man ir interesanti aiziet uz katedru un satikti kolēgus, kuri vēl strādā. Kad vēl biju neatliekamajā medicīniskajā palīdzībā, redzēju daudzus nelaimīgus cilvēkus, kuri savu mūžu tā arī dzīvojuši – no rita celas, vakarā no darba mājās, paēd pie televizora vakariņas un aizmieg. Nākamajā dienā – tas pats. Aiziet pensijā, un nav ko darīt! Izņemot slimošanu. Bet slimošana nav pats labākais.

Tāpēc no darba vajag censties atradināties pakāpeniski – aistrast kādu hobiju, nodarbošanos, un tad nekad nav garlaicīgi. Kad sasniedzu pensijas vecumu, katedrā pateicu: tagad strādāšu četrass dienas nedēļā, nākamajā gadā – trīs, pēc tam divas, vienu. Kā ar nazi nevar nogriezt, jāatrādinās pamazām.

Dzīve nekad nav garlaicīga! Joprojām arī kaut ko uzrakstu. Neesmu skaitījis, cik grāmatu jau uzrakstīts. Zināt, kā tapa pedējā? Rezidentiem

gimenes ārstiem bija paredzēta lekcija par zālu lietošanu grūtniecēm, un man katedrā palūdz sagatavot. Bet diktī iepatīkās, vajadzēja izvērst. Un tad – vēl izvērstāk grāmatā.

Atceros, kā man jau bērnībā mācīja mama – brālis Andrejs Balodis. Viņš man lika lasīt avizes un pameklēt, kas par izlasito tēmu rakstīts pirms gada. Tad tu redzēsi, kā tie procesi notiek, viņš teica. Kad tās paskaties, tiešām interesanti. Kad biju students, mums teica: vēl pieci gadi, un tuberkulozes nebūs. Es neko par tuberkulozi nezinu, jo kāpēc gan mācīties, ja līdz institūta beigšanai trīs gadi, un šīs slimības vairs nebūs? Bija tāds profesors Blūgers, kurš teica: 1980. gadā vēzis būs jau pilnībā likvidēts... Vai arī – parādījās jauns medikamenti, ciprofloksacīns, un mums teica – blakusefekta tam nav, mikrobu rezistence neveidojas. Kamēr jauns medikaments piecus gadus nav lietots, par to neko nevar pateikt! Ja zini, kā ir noticis, tas māca rezervētu attieksmi – pag, pag, vai tā būs? ●

ATZINĀS

Vienmēr gatavojos gripas sezonai. Ievēroju teoriju, ka vienlaikus jālieto ne vairāk kā 10 vitamīnu un 10 minerāliem. Un šādu kokteiļu lietoju divas reizes gadā. Pirms gripas sezonas oktobrī un novembrī un pavasarī – martā un aprīlī –, kad organismi pēc ziemas sāk atkopties.

Profesors Kristaps Rudzītis vienmēr teica: édiēt to, pie kā esat radīnāti kopš bērnības. To jūsu organizms pazīst un zina, ko ar to darīt. Nemetieties uz eksotiskām lietām! Tagad, klausoties dažu labu dietologu, sajūta, ka visu mūžu esmu absolūti nepareizi édišs. Ka notikuši, ja tagad sāktu ést pareizi? Ja, édot nepareizi, es tik daudzus gadus tik labi jūtos? Silķe ar krējumu un kartupeļiem – vistirākā inde. Bet ko tad kara laikā édam? Maizi, sīpolus, speķi, kartupeļus, silķi... Un man tā garšo!

Vai zināt, kā vajag mācīties? Kamēr nebiju to atšķirīgi, biju sliktakais skolnieks klasē. Izrādās, katram ir sava stiprā puse, man tā ir īslaicīga redzes atmiņa, jo darbojas uz pāris dienām. Citam savukārt ir dzirdes atmiņa, citam, lai iemācītos, vajag uzrakstīt. Vajag atcerēties, ka smadzenes informāciju apstrādā miegā. Ja es šodien esmu daudz lasījis vai klausījies, man vajag arī daudz gulēt. Nekad nedrīkst mācīties, kad esi izsalcis. Smadzenes patērē vairāk enerģijas nekā muskuļi.